

MAHREMİYET ANLAYIŞININ YERİNDEN EDİLMESİNİN ARACI OLARAK KADIN PROGRAMLARININ TÜRSEL VE SÖYLEMSEL ANALİZİ: DENİZLİ ÖRNEĞİ

Mehmet MEDER* - Zuhal ÇİÇEK**

Özet

Araştırmada, Denizli’de yaşayan kadınların, kadın programlarını izleme nedenleri, kadınların bu programlara yönelik görüşleri ve bu programların kadınları nasıl konumlandığı, programların türsel ve söylemsel özellikleri ekseninde analiz edilmiştir. Araştırmada tesadüfi örnekleme seçilmiş toplam 240 kadına anket çalışması uygulanmıştır. Örneklem grubunun, kadın programlarını takip etme nedenleri, bu programlarda işlenen konulara, stüdyodaki katılımcılara, program sunucusuna, konuların tartışılma biçimlerine yönelik düşünceleri sosyo-demografik değişkenlerle ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Veriler, SPSS for Windows 11.0 paket programında analiz edilmiştir. Kadınların kadın programlarını izleme nedenleri ve bu programlardan etkilenme durumları arasındaki farklar ki-kare testi ile kontrol edilmiştir. Araştırmada anlamlılık düzeyi 0.5 olarak kabul edilmiştir. Araştırma sonucunda, araştırmanın evreninde yer alan kadınların çoğunluğunun kadın programlarını özellikle izdivaç programlarını zaman geçirmek, gündelik sorunlardan uzaklaşmak, kendi öznel deneyimleri ile programlara katılanların deneyimleri arasında paralellik kurarak kendilerini rahatlatmak gibi çok çeşitli nedenlerle ve beğeniyle izledikleri ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kadın Programları, Mahremiyet (özel yaşam) İhlali, Kimlik, Kadının Temsili.*

GENRE AND DISCURSIVE ANALYSIS OF WOMEN'S PROGRAMS BY MEANS OF DISPLACEMENT OF PRIVACY: THE CASE OF DENİZLİ

Abstract

In the study, the reasons for watching women’s programs of women living in Denizli, women's opinions about these programs and how women are positioned in these programs were analyzed in the context of genres and discursive features of these programs. In this study, for a total of 240 women, all living in Denizli, were asked to fill in survey forms in order to collect data. The data was processed by the SPSS for Windows 11.0 package program. The difference between women for the reasons of watching women’s programs and in their benefiting from women’s programs was checked using the khi-square test. The comprehension level was taken at the level of 0.5. As a result of this research, the majority of women in the universe of women's programs of research programs, particularly marriage, to spend time away from everyday problems, with their subjective experiences of participants in the programs by establishing a parallel between the experiences and appreciation for many different reasons such as to relieve themselves prefer to watch.

Key Words: *Women’s Programs, Privacy Violation, Woman Identity, Representation of Women.*

* Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, DENİZLİ
e-posta: mmeder@pau.edu.tr

** Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, DENİZLİ
e-posta: cicek.zuhal@gmail.com

1. GİRİŞ

Çağdaş kültürün değer, norm, davranış kalıplarının içselleştirilmesinde ve mevcut yapıdaki toplumsal yargıların yeniden üretilmesinde önemli bir yönlendirici güç olan medya, günümüzde gittikçe yaygınlaşan niteliksiz yayınlarıyla, kendisine atfedilen olumlu işlevleri yerine getirmediği, bireysel ve toplumsal yaşamda birçok soruna yol açtığı bağlamında tartışılmaktadır. Teknoloji, ekonomi ve siyaset bu sarmalın dinamosunu oluşturmaktadır. 1980 sonrası süreçte Türkiye’de serbest piyasa ekonomisinin belirlediği sarmalda yeniden yapılanma sürecine giren medyanın, kitleleri yönlendirme konusunda sahip olduğu gücü daha etkili bir şekilde kullandığı görülmektedir.

1990’lı yıllarda televizyondaki farklı tür ve içerikte yayınlara öncelik verilmiş, bu süreçte kitlelerin beklentileri, nitelikleri göz önünde bulundurulmuştur. Fakat, görünen tablo, ekonomi politiğin öngördüğü tek tip insan profilinin yaratılmasında araçsal bir işlev gören medyanın, bireylerin tercih haklarını kullanmalarından ziyade reel bir formata büründürülerek kurgulanan sahte dünyanın dayatılması yönünde hareket ettiğiidir. Dolayısıyla, bireylerin değişen sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel yapıya adaptasyonun sağlanmasında, toplumsal yargıların, her türlü eşitsizliklerin olumlu yönde değiştirilmesi işlevine sahip olabilen medyanın, gelişen teknolojiyi kullanarak görsel ve işitsel olarak sunduğu mesajların mevcut toplumsal yargıların ve eşitsizliklerin yeniden üretilmesine büyük ölçüde hizmet ettiği gözlemlenmektedir.

Medyanın bu süreçte beslendiği en önemli kaynak popüler kültür ürünleridir. Başka bir ifadeyle, sistemin gerektirdiği yaşam tarzı kalıplarının bireyler tarafından benimsenmesini sağlamak ve tüketime odaklı birey tipolojisini yaratmak adına medya, söz konusu değerlerin yerleştirilmesi için popüler kültür ürünlerini kullanmaktadır. Televizyon bu amacın gerçekleştirilmesinde diğer kitle iletişim araçlarından daha etkilidir. Bugün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de daha fazla kitlenin televizyona bilinçsiz bir şekilde ya da farkında olmayarak bağımlı konumunda olması büyük ölçüde televizyonun bu gücü

etkili bir şekilde kullandığının bir göstergesidir. Şüphesiz ki televizyonun gündelik yaşamdaki bu etkili konumu teknolojik olanakları daha çok kullanabilmesi, sunum biçimleri ve kolay takip edilebilir olma nitelikleriyle ilişkilidir.

Televizyonun, bireyin sosyal yaşamını bu denli etkilemesi farklı ülkelerde farklı denetim biçimlerini gündeme getirmiştir. Ülkemizde de dönem dönem benzer uygulamaları görmek mümkündür. Bireylerin özelliklerine ve hakim kültürel öğelere bağlı olarak bir çok programın yayınlanması engellenmiştir. Fakat bu tarz kısa süreli yayın engellerinin ülkemizde oldukça yüzeysel kaldığını söylemek gerekmektedir. Çünkü 1990’lardan itibaren sayıları gittikçe artan özel televizyonların piyasa koşullarında varlıklarını idame ettirebilmeleri ancak hedef kitle oranını arttırmalarıyla mümkündür. Böyle bir süreçte medyanın değişen stratejileri, hem yabancı ülkelerde kitle tarafından yoğun talep gören yayınlardan hem de yerleşik kültürün değer yargılarından, alışkanlıklarından, yaşam tarzından, halkın olaylara bakış açılarından beslenmekte; bu şekilde bireyleri ekrana bağımlı kılacak farklı tür ve içerikte programlar insanların yaşamlarına dahil edilmektedir.

Türkiye’de medyanın 1990’lı yıllardan itibaren kendisini var ettiği ve sıklıkla tekrarladığı temel söylem, yaşama ilişkin gerçekliklerin farkına varılması, bütün çıplaklığıyla sergilenmesi, değerlendirilmesi ifadeleri üzerine inşa edilmiştir. Bu söylemden hareket ederek, farklı içerik, söylem ve teknik biçimleri kullanarak yaşamın her alanına dair karelerin sunulduğu diziler, reality showlar, talk showlar, haber ve magazin programları yaygınlaşmış ve Türk toplumu, kısa sürede N. Göle’nin ifadesiyle (2000:9) "gerçeğin; hamasi duygular dedikodular, hakir görmeler ve metalaştırmalarla karıştığı medyatik büyüye kapılmış", televizyon gündelik yaşamın merkezine yerleşmiştir. Bu şekilde geleneksel içerime sahip kültürel kalıplar modern bir görünüme bürünmeye, davranış kalıpları, değerler, yaşam tarzı farklılaşmaya başlamıştır.

Kültürel kalıplardaki farklılaşma, Burton (1995:37-45) ve Baudrillard’ın (2002:23-26) belirttiği gibi, birey ve toplum yaşamına ilişkin bir çok tabunun yerinden edilmesine, özel yaşam alanlarının kapılarının açılmasına, bu şekilde mahremiyet algısının değişmesine,

keskinliklerin esnekleşmesine, sosyo-ekonomik ve siyasal açıdan karşıt uçların bir araya gelmesine, değerlerin önemsizleşmesine karşılık gelmektedir. Televizyon ise bu süreçte, ekonomi politiğin ön gördüğü birey ve toplum şablonunun yerleştirilmesinde işlev görmüş; dolayısıyla Frankfurt Okulu teorisyenlerinin günümüz toplumu üzerine geliştirdikleri tezlerinde vurguladıkları gibi (Adorno,2003; Bruzzi,2000; Dominic,1990; Oskay,1993), beraberinde yabancılaşma, tatminsizlik, mutsuzluk, değersizleşme, reel olanın kurgusal sunumlar üzerinden yanlış değerlendirilmesi gibi bir dizi soruna zemin hazırlamıştır.

Televizyonun etkisinin belirgin bir şekilde gözlemlendiği kurum-bireyin toplum içindeki öznel dünyasının inşa edildiği ve toplumun özgüllüğünün yansıdığı ailedir. Aileyi diğer kurumlardan ayıran karakteristik özellik olan gizlilik/mahremiyet ilkesi ise son yıllarda televizyondaki kadın programları ile yerinden edilmektedir. Kadın programları sadece mahremiyet ilkesini yerinden etmemekte, aynı zamanda ataerkil ideolojinin cinsiyetçi söylemlerini, bu programlarda sunulan kadın temsilleri üzerinden yeniden üretmekte, pekiştirmektedir. Kadın programlarında temsil edilen kadın imajı, bir yönden ülkemizde günümüze kadar gelinen süreçte önemli aşamalardan geçmiş olan kadınların biçimsel olarak değişen görünümüne fakat içerik olarak değişmeyen tanımlamalarına gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla kadın programlarının hem ailenin özgül yapısı hem de kadına atfedilen tanımlamalar bağlamında değerlendirmek gerekmektedir.

2.TÜRKİYE'DE YAYINLANAN KADIN PROGRAMLARININ SÖYLEM VE KİMLİK TEMSİLİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRMESİ

Türkiye'de farklı kanallarda yayınlanan toplam 14 kadın programı bulunmaktadır: Serap Ezgü ile Biz Bize, İnci Ertuğrul Sizin Sesiniz, Berna Laçın-Her Şey İçin Berna Laçın, Müge Anlı-Mektubunuz Var, Esra Erol-Esra Erol'da Evlen Benimle, Seda Sayan-Sabahın Sedası, İclal Aydın-Hayat Ağacı, Derya Baykal-Deryalı Günler, Müge Dağıstanlı ve Gülşen Yüksel'in-2. Sayfa, Didem Uğurlu'nun sunduğu magazin 'Bizden Kaçmaz' programları. Bu programlar yaygın bir şekilde sabah ve öğle saatlerinde yayınlanmaktadır. Güzellik, sağlık, tatil, aktüel

hayat, eğlence, çocuk, aile gibi konuların yanı sıra aile içi şiddet, kadına şiddet, boşanma, tecavüz, aldatma, evlenme gibi çoğunlukla kadınları ilgilendiren konular işlenmektedir. Farklı ülkelerde de görüldüğü gibi bu programlar sunucuların adıyla gündeme gelmektedir. Sunucular bu şekilde medyatik olurlar ya da zaten medyatik olan kişilerdir. Esra Erol, Serap Ezgü, İclal Aydın, Seda Sayan vb gibi. Sunucuların ünlü kişiler olması, programın çekiciliğini arttırmaktadır.

Keskin'in belirttiği gibi (2001:103) pazarlama açısından ürünü sattıran marka olarak işlev görmektedir. Ünlü sunucu açısından elde edilen avantaj, kitlenin beğenisini kazanmak, kendi reklamını yapmak şeklindedir. Bu programlar aracılığıyla ünlü sunucu popüler bir kimlik haline gelmiş olmaktadır. Sunucunun rahat, samimi havası, izleyiciler üzerinde olumlu bir etkiye yol açmaktadır. Bazı kadın programlarına ünlü konuklar davet edilmekte; belli bir konu etrafında tartışmalar yapılmakta, yayın akışı içerisinde sanatçılar şarkı söyleyerek katılımcıları eğlendirmektedir. Ünlü kişilerin konuk edilmesi, her iki taraf içinde tatmin edici sonuçlar ortaya koymaktadır. Katılımcılar, magazin programlarında gördükleri ve özel yaşamlarını merak ettikleri ünlüleri görebilme, onlarla tanışabilme olanağı bulurken, ünlü cephesinden bakıldığında kitlenin beğenisini kazanmasına yol açmaktadır. Bu da ünlülere gelecekteki projelerinde bir ön tanıtım olanağı sunmaktadır.

Kadın programlarının katılımcılarına bakıldığında ev kadını oldukları, eğitim ve entelektüel düzeylerinin düşük oldukları görülmektedir. Konulara dair yüzeysel, derinliksiz açıklamalar yapmaktadırlar. Öznel deneyimlerini anlatırken ya da bir konuya dair fikirlerini belirtirken evlerinde ya da arkadaşlarıyla birlikteymiş gibi rahat tavır sergilemeleri ve kameralara alışık bir görüntüleri sergilemeleri oldukça dikkat çekmektedir. Konukların tartışmaları sadece kendi öznel hayat hikayeleri üzerinden değil aynı zamanda yakınlarından şahit oldukları, onların özel yaşamlarına dair hikayelerden örnekler vererek ve bunlara dair subjektif düşünceleriyle destekleyerek devam ettirdiklerini görülmektedir. Dolayısıyla hem kendi hem de başkalarına ait mahrem alanı ifşa etmekten çekinmedikleri aşıkardır. Zaman zaman saldırgan, katı, saygısız, kontrolsüz

olabilmektedirler. Çabuk öfkelenedikleri, aşırı yargılayıcı, eleştirel, aşağılayıcı davrandıkları gözlemlenmektedir. Kişilerin hataları, yüzlerine vurulmakta, bastırılan duygular, öfke ve kızgınlıkla dile getirilmektedir.

Katılımcılar, dramatik bir olay yaşayan ya da böyle bir olaya neden olan kişiyi sorgulamaktadırlar. Anlatılan olaylar çoğunlukla kötü, acı veren olaylardır. Karamsar bir atmosfer hakimdir. Zaman zaman ağladıkları görülmektedir. Katılımcıların geleceğe dair beklentilerinin düşük olduğu sıkça gözlemlenmektedir. Kaderci, kabullenici, gelenekseldirler. Anlatılar, geleneksel söylemler içinde dönmektedir. Katılımcılar, geleneğin karşısında değil aksine ona bütünüyle uyum gösteren kişilerdir. Dogmatik yapının, kalıplaşmış düşüncelerin, değerlerin, davranış motiflerinin dışında hareket edemedikleri gözlemlenmektedir. Örneğin, cinsiyete dayalı bir şiddet konusu tartışılırken, katılımcılar, geleneksel cinsiyet rolleri dışında söylemlerle hareket etmemektedirler.

Kadınlık, annelik rolleri üzerinden hem cinsini/cinslerini yargılamakta, hakaret etmekte, aşağılamaktadır. Kadınlık ve erkeklik olgularının kalıplaşmış düşünce yapıları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Örneğin erkek hep aldatandır, kadın ise evin huzuru, ailenin dağılmaması için erkeğin aldatma davranışını kabul etmesi gereken kişi olarak addedilmektedir. Çünkü geleneksel Türk aile yapısında baskın olan değerlerde, erkeği yönlendirme, ailenin bütünlüğünü ve huzurunu sağlama rolleri kadına yüklenmiştir. Dolayısıyla eğer sorun varsa kadın bu sorunları çözümlayebilmelidir. Kadınlık görevlerini yerine getirmek şeklindeki söylemler sıklıkla vurgulanmaktadır.

Her iki cinsin aldatma davranışı da negatif karşılanmakta fakat kadının aldatma davranışına daha az toleranslı erkeğin aldatma davranışına ise daha toleranslı bulunduğu görülmektedir. Kadınlar aciz, ezik, savunmasız, kendi haklarını savunamayan, başkasına muhtaç, sorunlarını tek başına çözemeyen, kabullenici kişilik özellikleriyle yansıtılmaktadır. Sunucunun katkısı da geleneksel söylemler üzerindedir. Sunucunun da zaman zaman sinirlendiği, aşırı tepkiler verdiği görülmektedir. Aldatılan, dayak yiyen,

terk edilen, eşinin ailesinden şiddet gören kadın temsili söz konusudur. Kısaca kadın programlarında özellikle izdivaç programları ile kayıp, tecavüz konularının işlendiği kadın program türlerinde, pasif, fedakar, ezilen, kendini geliştirmemiş ve bu yönde çabası olmayan, domestik alana hapsedilmiş kadın söylemleri ön plandadır.

Kadın kimliğinin sunumu, iktidarın sürekliliğine hizmet etmekte, cinsiyet rolleri yeniden üretilmektedir. Kadın her zaman erkeğe destek olan, onu yanında olan, her türlü domestik işleri yapmaktan kaçınmaması gereken bir özne olarak sunulmaktadır. Kadının özgür bir birey olduğuna dair vurgulara hemen hemen rastlamak imkansızdır. Kadın haklarından bahsedilmemekte ya da oldukça yüzeysel bahsedilmektedir. Muhafazakar bir tutumun hakim olduğu gözlemlenmektedir. Ortak sorunların paylaşımı, stüdyodaki kadınlar arasında anlık bir dayanışma yaratmaktadır. Çünkü burada sorunlar üzerinden acı, hüznün, çaresizlik gibi duygular da paylaşılmaktadır.

Genel olarak bakıldığında, kadın programları, içerik, tür, söylem, katılımcıların sosyo-ekonomik özellikleri bağlamlarında toplumdaki yeni bir oluşma karşılık geldiğini söylemek mümkündür. Yeni olan şey, kadın katılımcıların, sorun odaklı öznel yaşam deneyimlerini rahat bir şekilde, özel hayatın gizliliği, kamusal mahremiyet ilkesinin sınırları dışına çıkarak ifşa etmeleridir. Bu programlara katılan kitle, diğer izleyici kitlesinden farklı nitelikleriyle ön plana çıkmaktadır. Başka bir deyişle, her ne kadar sosyo-kültürel açıdan farklı bireylerin bir araya geldiği bir kamusal alan tablosu çizilmiş olsa da görülen şey, katılımcıların çoğunlukla, eğitim düzeylerinin düşük, entelektüel potansiyellerinin alt seviye, alt sınıfa mensup, muhafazakar, toplumsal cinsiyet söylemlerinin dışına çıkmamış, düşünsel olarak modern olmayan, kendini yeterince geliştirmemiş oldukları ve söylemlerin bu düzlemde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla yaşam tarzı, bakış açısı, değer yargısı, düşünsel derinlik, davranışsal incelik bağlamlarında homojen bir kitle söz konusudur.

Eleştiriler oldukça yüzeyseldir, seçim ya da koşulları değiştirme yönünde rasyonel bir davranış sergilemekten ziyade toplumsal onay alma, kabul görme doğrultusunda

hareket etmekte, çözüm yolunu bireysel etkinliğiyle değil, program hatta sunucudan beklemektedirler. Bu programlara katılanlar, bilinçli tüketime eğilim göstermeyen, yönlendirilebilirliği yüksek bir kitleyi temsil etmektedir. Televizyona bağımlı kişilerdir.

Kurgulanmış gerçekliğin ayrıntılarını, karmaşık yapısını görememekte, analiz etmemektedirler. Bu bağlamda, büyük ölçüde günümüz ekonomik sisteminin oluşturduğu koşullardan beslenen popüler nitelikli yayın türü örneği olan kadın programları, amaçsız, saçma tartışmaları içermektedir. Programlarda duygu durum değişikliklerinin açık şekilde gözlemlendiği bir atmosfer hakimdir. Katılımcılar, bir anda acı ya da üzücü bir olayı tartışırken ya da dinlerken birden bire sunucunun da yönlendirmesiyle bu acı, üzüntü yüklü atmosferden çıkabilmektedir. Duruma çabuk adapte olunmaktadır. Bir konu, eleştirilirken başka bir olayda daha kabullenici, toleranslı bir tutum sergilenebilmektedir. Gerek içerik ve yapı gerekse söylemsel düzlem açısından basitliğin, niteliksizliğin ön plana çıktığı, her şeyi anlık yaşandığı, basit tavırların sergilendiği programlardır. Dolayısıyla olumsuz yanlarının daha çok ağır bastığını söylemek gerekmektedir.

Kadın Statüsü Genel Müdürlüğünün verilerine göre ise (RTÜK, 2006), Türkiye’de her üç kadından biri şiddete uğramakta ve 15-19 yaş arası kadınların %63’ü kendilerine uygulanan bu şiddeti haklı bulmaktadır. Türk Psikoloji Danışma ve Rehberlik Derneği’nin hazırladığı rapora göre de, kadın programları ruh sağlığını bozmakta, cinsiyet eşitsizliğini körüklemektedir. RTÜK’ün talebi üzerine hazırlanan rapora göre, aile ve kadın eksenli programlar, toplumun yoksulluk durumunu ve duygularını kötüye kullanmaktadır. Aile içi olumsuz ilişkilerin teşhir edilmesi çocukların ve gençlerin ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bu tür programlarda kadının küçük düşürüldüğü, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin körüklendiği ifade edilen raporda, bu programlarda çocuk ve gençlere olumsuz rol modeller sunulduğu belirtilmektedir. Bu araştırmalar kadın programlarının olası kötü etkilerini ortaya koymaktadır. Kadın programlarına katılımları nedeniyle şimdiki kadar 6 kişi hayatını kaybetmiştir.

Kadın programlarında kadınlara dair tartışılan sorunlar, programın genel amacına uygun formatta belirlenmektedir. Konular, katılımcıların öznel dünyasına dair veriler sunmakta ve öznel dünyayı inşa eden kalıplaşmış davranışların ve düşüncelerin dışına çıkmak şeklindeki bilinçli ve yüksek bir farkındalık gerektiren bir eğilimin hakim olmadığı açık bir şekilde görülmektedir. Dolayısıyla stüdyonun dinamik yapısı içinde, her gün tartışılan mevzulara bakıldığında statik bir yapının ya da sabitliklerin hakim olduğunu söyleyebiliriz. Görünen fotoğraf, popülerlik ya da medyatik olma üzerine kurulmuştur.

Temsil edilen alan, demokratik bir alandan ziyade, magazin kültürünün de beslendiği ve bu kadar çok yaygınlaşmasına neden olan başkalarının özel hayatlarını merak etme, onlara müdahale etme, tavsiyelerde bulunma, eleştirme, aşağılama gibi bütünüyle olumsuz davranışsal ve düşünsel örüntüler şeklindedir. Konukların giyim tarzları her ne kadar modern bir görüntü sergilese de, konular etrafında dönen diyaloglar durumun özünün bu şekilde olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, bu programların didaktik yönleri olduğunu vurgulamak da konunun bütünsel yapısını gözden kaçırmaya karşılık gelmektedir. Demokratik bir kamusal alan tolerans, hoşgörü, farklılıklara, alternatif düşünce ve yaşam tarzlarını çeşitlilik olarak değerlendirme zemini yaratmakta; kişilerin sahip oldukları farklılıklardan, yaşam tarzlarından dolayı yerilmesine, aşağılanmasına, yargılanmasına karşılık gelmemektedir. Televizyonun sıklıkla kullandığı bir yöntem olan olayların sansasyonel aktarımını bu programlarda açıkça görmek mümkündür. İki yönlü istismar söz konusudur. Hem sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik boyutlarda ele alınması gereken kadın sorunları hem de yaşamlarında kritik sorunlar yaşayan kadınların bu istismarın iki yönünü oluşturmaktadır.

Akademik alanda kadın programlarının yönelik tartışmalarda bir uzlaşma söz konusu değildir. Olumlu yöndeki eleştiriler, bu programların geleneksel kültürel yapıda tabu sayılan konuların kamusal alanda tartışılmasına olanak verdiğini dolayısıyla özellikle hedef kitlenin birçok konuda bakış açısını genişlettiği için eğitici işlevinin olduğu vurgulanmıştır.

Bununla birlikte farklı özellikteki kişilerin bir araya gelmesine (özellikle kadınların) zemin hazırladığı için sosyal ilişkiyi ve etkileşimi, paylaşımı, dayanışmayı güçlendirdiği ileri sürülmüştür.

Keskin(2001:98),kültürel vecinsiyet kimliklerinin inşasında demokratik mücadelenin çağdaş biçimleri içinde yeni tartışmalar düzenledikleri ve bireylerin seslerini duyurmalarına olanak tanıdığı için bu programların yararlı olduğunu vurgulamıştır. Buna göre, kadın programlarını kadınların toplumla bir tür ilişki kurma biçimidir. Bu bakış açısına göre, kadın haklarıyla ilgili sorunların kamulaştırılarak magazin ve duygu sömürüsü malzemesi yapıldığı konusunda eleştirel bir tavrın gözlemlenmesiyle birlikte, kadın sorunlarının sosyal ve siyasal düzlem içinde çözümlenmesi için sorunların bu programlar aracılığıyla dile getiriliyor ve tartışılıyor olması yararlı bulunmaktadır. Bu bağlamda, televizyonun, mevcut sorunların dile getirilmesinde ve sorunlara yönelik farkındalığın artırılmasındaki araçsal işlevselliğini, bu programlarda somut bir şekilde görmek mümkündür.

Olumsuz eleştirilerin ise, bu tür programların kadınlara kamusal bir alan yaratıp yaratmadığı konusuna odaklandığı görülmektedir. Buna göre, hakim kültür siyasetinin kadınlara özgü sorunlar üzerinden kadınların toplumda ikincilleştirilmesine yönelik söylemleri yeniden üreterek onları kitleleştirilmektedir. Alankuş (1995: 85), bu eleştiriye destekleyerek, farklı bireylerin bu programlar aracılığıyla kamusal alanda sorunlarını, düşüncelerini dile getirmelerinin esasen sorunlu bir sürece karşılık geldiğini, burada sunulan ortamın demokratik olmadığını, çünkü medyanın aykırı sesleri temsil ederken onları çoğunlukla dönüştürdüğünü belirtmiştir.

Vural ve Gezgin'in de belirttikleri gibi (1999: 57; 2002:13) özgür bir kamusal alanın oluşturulabilmesi için medyanın toplumsal sorumluluk anlayışına uygun olarak hareket etmesi, kamunun ortak konusu haline gelmiş sorunları ele alıp incelemesi ve gerektiğinde bu konularda bir uzlaşma sağlaması gerekmektedir. Bu programlarda görülen tablo ise, medyanın liberal çoğulcu paradigma içindeki yaygın işlevine yani, Severin ve Tankard'ın vurguladıkları gibi (1994: 443)

gündem oluşturma işlevine karşılık gelmektedir. Reese ve Shoemaker (1996: 146-153) medyanın gündem oluşturma işlevini medya içeriğini belirleyerek gerçekleştirdiğini, bunun da beş ayrı şekilde tanımladıkları düzeylerden biri olan ideolojik eğilimlere bağlı olarak; Swingewood (1985: 10-15) ve Storey (1994: 3-7) da buna ilave olarak, bireysel özelliklere, deneyim farklılıklarına, bireylerin medya etkilerine maruz kalma derecesine, bireyler arası iletişimin etkisine, kaynağın güvenilirliğine, mesajın tekrarlanma sıklığına, yönlendirilme ihtiyacına bakılarak belirlendiğini ileri sürmüşlerdir.

King, Rogers ve Golan (1997; 1996; 2001), medyanın kitleyi ne düşüneceği, nasıl düşüneceği doğrultusunda bilişsel ve duygusal yönden biçimlendirme etkisinin güçlü olduğunu, kitlenin dikkatini çekebilmek üzere bazı noktaların seçilerek belli çağrışımlarla birlikte sunulduğunu belirtmişlerdir. Buna göre, ele alınan konuya ilişkin durum tanımlarının yapıldığına, bu şekilde konunun nasıl tartışılacağına dair bir çerçevenin çizildiğine işaret etmişlerdir. Çünkü medyanın konuları sunum biçimi, kitlenin herhangi bir olaya nasıl bakacağına, konuyu nasıl göreceğine, değerlendireceğine ve düşüneceğine yönelik mesajlar ve bakış açıları içeren çerçevelerle gerçekleşmektedir.

Dolayısıyla kadın programlarında temsil edilen grubun, ekonomik, siyasal ve ideolojik yapıdan bağımsız olmayan medya tarafından bilişsel ve duygusal yönden yönlendirilmiş olduğunu söylemek yanlış olmaz. Kadın programları içerik ve yapı olarak değerlendirildiğinde kamusal alana içkin ilişki ve süreçten oldukça farklı bir işlerliğe sahip olduğu görülmektedir. Kadın programları bir kamusal alan olarak kabul edilirse bu kamusal alan da annelik ve kadınlık rollerinin bir uzantısı olarak görülmektedir. Kadınlar bu alanda sorunlarını paylaşmak, yardımlaşmak, eğlenmek, gündelik sıkıntılarından uzaklaşmak gibi farklılaşan nedenlerle bulunmaktadır. Kadın programlarında kadın sorunlarının toplumsallaştırıldığı görülmektedir. Eşitlikçi bir zemin üzerine yükselen kamu, farklı düşüncelerin dile getirildiği, geri beslemeye olanak veren bir iletişim biçiminin hakim olduğu, mevcut yapıya, otoriteye, iktidar yapısına karşı olan ve eyleme dönük düşünce üzerinde yükselmektedir. Bu yönüyle özerktir.

Tartışılan sorunlar, karşı olunan söylemler, pratikler ve koşulları meşrulaştırmaktan ya da yeniden üretmekten ziyade koşulları değiştirmeye dönük sistematik bir çabayı gerektirmektedir. Oysa bu programlar, bu tarz bir zeminden uzak görünmektedir.

Kadın programlarından yansıyan tablo, söylenenlerin görünenlerden daha önemli olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, bu programlarda ne söylendiği ya da kişilerin televizyonda ne söylediğinden çok izleyenlerin bunu nasıl algıladığı ve söylenenlerden ne anladığının altı çizilmelidir. Dolayısıyla asıl amaç, görünenleri ya da söylenenleri değil, bunların altında yatan ama görünmeyen ve söylenmeyenleri, gerçek söylemi açığa çıkarmaktır (Bourdieu, 2002; Livingston, 2006; Rose, 2001). Bu anlamda kadın programlarının söylemi daha da önem kazanmaktadır. Kadın programlarında zaten var olan ve kabul görmüş olan ahlaki ve toplumsal kurallar sanki tartışılıyormuş gibi yapılarak, tartışmaların dönüp dolaşıp en sonunda üzerinde önceden uzlaşmış fikirde birleşmesiyle, aslında kurumsal gücün önceden buyur ettiği akılcı oy birliğinin ve hazır fikirlerin de en sonunda kabul edilmesi gerektiği gibi bir söylem açığa çıkmaktadır. Bu genel söylemle kadınlardan programlarda kendilerine sunulanı ve söyleneni kabul etmeleri beklenmektedir (Livingston, 2006; Rose, 2001).

Goffman ve Adorno (1956; 2007)'nun belirttikleri gibi televizyonun özellikle kadın programları, öncelikle kadınlar olmak üzere tüm halkın nasıl görünmesi ve nasıl davranması gerektiği konusunda öğütlerle doludur. Kadın programlarının söylemleri, ahlaki, toplumsal ve geleneksel kurallara göre önceden belirlenmiş, değerli kılınıp önerilmiş belli çehreleri ortak kullanıma açarak ortak bir sunum oluşturma eğilimindedir. Bu ortak sunumlar, yerleşik ahlaki ve toplumsal kuralların ve kurumsal gücün değer atfettiği, bu nedenle kabul görmesi ve sürdürülmesi arzulanan sunumlardır. Kar amacıyla insanların sömürülmesiyle birlikte, bazı görünüş ve davranış kalıplarının kabul görüp yaygınlaşmasında da kitlesel üretim etkili olmaktadır. Sosyal, kültürel ve ahlaki dünyaya dair veriler sunan bu programlarda inşa edilmek istenen kamusal alan, toplumsal dünya bu kadınların

gözünden kurulmakta, tanımlanmakta, kadınları etkileyen toplumsal koşullar ve sorunlar kadınların dünya görüşleriyle belirtilmektedir. Dolayısıyla bu dünyanın daha iyi analiz edilmesinde programların bütünsel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu programların, kamusal bir alana mı yoksa kitleye mi karşılık geldiği konusunun tartışılması gerekmektedir.

3. ALAN ARAŞTIRMASININ VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın bu bölümünde kadınların kadın programlarını izleme nedenlerini ve kadın programlarının söylem/kimlik temsili üzerinden sunduğu mesajlardan etkilenme düzeylerini tespit etmek üzere yapılan anketlerin sonuçları değerlendirilecektir. Araştırma 2010 Nisan-Haziran tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evreni, Denizli merkez ilçesinde yaşayan ev kadınlarından oluşmaktadır. Denizli ilinde daha önce konuyla ilgili bir çalışmanın yapılmamış olması; araştırmacının örnekleme ulaşılabilirliğinin yüksek olması; Denizli ilinin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapı itibarıyla sahip olduğu kendine özgü dinamiği ve kadın programları takip edenlerin dikkat çekici bir çoğunluğa sahip olduğunun gözlemlenmesi, kadınların, kadın programlarını takip etme nedenlerinin ve bu programlardan etkilenme biçimlerinin evrene ait sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik farklılıklara dayalı olarak değişkenlik gösterip göstermediği tespit edilerek, ülke geneline ait bir izleyici profilinin çıkarılmasına ve karşılaştırma yapılmasına katkı sağlayacağı düşüncesi, araştırma evreni olarak Denizli ilinin seçilmesindeki temel faktörleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini, tesadüfi örneklem tekniğiyle seçilmiş olan toplam 240 ev kadını oluşturmaktadır. Araştırma verileri, konuyla ilgili yapılan literatür çalışmasından yararlanılarak oluşturulmuş; geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış anket formu ile elde edilmiştir. Açık uçlu ve çoktan seçmeli olmak üzere toplam 37 sorudan oluşan anket formu, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, kadınlara ait sosyo-demografik bilgileri kapsamaktadır.

İkinci bölümde kadınların boş zamanlarını değerlendirme biçimleri ve televizyonun yaygın bir boş zaman değerlendirme aracı olarak kullanılıp kullanılmadığı, televizyonda hangi kanalların ve ne tür programların izlendiği, bu kanalların ve programların neden tercih edildiği, sürekli takip ettikleri programların neler olduğu araştırılmıştır.

Üçüncü bölümde ise kadınların, sabah kuşağı programlarının takibinde ayrılan süre, bu programları izleme nedenleri, bu programların yayın saatine, içeriğine, türüne, işlenen konulara, verdikleri mesajlara dair eleştirdikleri ya da onayladıkları konuların neler olduğu araştırılmıştır. Anket formlarından elde edilen veriler SPSS paket programından yararlanılarak istatistiksel açıdan analiz edilmiştir. Verilere ait frekans tabloları oluşturulmuş; değişkenler arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi için de ki-kare testi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki farkın anlamlılık kontrolü için kritik p değeri 0.005 olarak kabul edilmiştir. Araştırma, 1. Denizli evreniyle sınırlıdır, 2. Alan araştırması verilerinin toplanmasında kullanılan anket tekniği ile sınırlıdır, 3. Katılımcıların görüşleriyle sınırlıdır.

A. Araştırmanın Varsayımları

1. Kadınların eğitim ve medeni durumları ile boş zamanlarını değerlendirme biçimleri arasında fark vardır.
2. Kadınların eğitim durumları ile beğenilen televizyon kanalı arasında fark vardır.
3. Kadınların eğitim durumları ile bir günde televizyon izlemeye ayırdıkları zaman arasında fark vardır.
4. Kadınların eğitim ve medeni durumları ile beğendikleri televizyon programı türü arasında fark vardır.
5. Kadınların eğitim durumları ile sabah kuşağı programlarına ilgi duyma nedenleri arasında fark vardır.
6. Kadınların eğitim ve medeni durumları ile sabah kuşağı programlarını dikkat çekici kılan özelliğın ne olduğu konusundaki düşünceleri arasında fark vardır.
7. Kadınların eğitim durumları ile kayıp, tecavüz içerikli kadın programları hakkındaki görüşleri arasında fark vardır.

8. Kadınların eğitim durumları ile sabah kuşağı programlarının takip edilmesinin ortaya çıkaracağı durumlar hakkındaki görüşleri arasında fark vardır.

B. Araştırmaya Katılan Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırma sonuçlarına göre, kadınların genel sosyo-demografik özelliklerine bakıldığında, %69.6'sının evli, 8 yıllık temel eğitim süreci olarak düşünüldüğünde %61.7'sinin ilkökul mezunu, %10.8'inin okur-yazar olmadığı; %74.2'sinin çocuk sahibi olduğu ve %49.2'sinin 3 ve üzeri sayıda, %43.3'ünün 1 ya da 2 çocuğa sahip oldukları görülmüştür. Buna göre araştırmaya katılan kadınların çoğunluğunun evli, eğitim düzeylerinin düşük, 3 ve üzeri çocuğa sahip oldukları gözlemlenmiştir.

C. Araştırmaya Katılan Kadınların İzdivaç Programlarına Yönelik Tutumları

Kadınların kitle iletişim araçlarını kullanma durumları, boş zamanlarını nasıl geçirdikleri, hangi tür program izlemeyi tercih ettiklerine yönelik yapılan sorgulamaya göre, kadınların %46.3'ü televizyon izleyerek, %15.8'i komşu ziyaretleri gerçekleştirerek, %13.8'i çocuklarıyla ilgilenerek boş zamanlarını değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla diğer kitle iletişim araçlarıyla karşılaştırıldığında televizyonun yaygın bir boş zaman aktivesi olarak görülmesi davranışının örneklem grubumuzda da çoğunluk tarafından temsil edildiğini söylemek mümkündür. Örneklem grubunu oluşturan kadınların büyük çoğunluğunun ev kadını olması, zamanlarının önemli bir kısmını evde geçirmek durumunda kalmaları, televizyonun iyi bir boş zaman aktivitesi ya da zaman geçirme aracı olarak görülmesine neden olmuştur.

Kadınların eğitim durumları ile boş zamanlarını değerlendirme biçimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir ($\chi^2=48,327$ Sd=20 p<0,000). Eğitim düzeyi yükseldikçe boş zamanlarını televizyon izleme dışındaki aktivitelerle geçirenlerin oranı da artmaktadır. Bununla birlikte eğitim düzeyi düştükçe televizyonun önemli bir boş zaman değerlendirme aracı olarak görülmesi eğilimi artmaktadır. Araştırma verilerine göre, okur-yazar olmayan kadınların %76.9'u, ilkökul mezunu olanların %47.6'sı, orta okul mezunu

olanların %43.9'u boş zamanlarını televizyon izleyerek geçirirken; lisans ya da ön lisans mezunu olanların %36.2'si boş zamanlarını televizyon izleyerek %51.6'sı kitap okuyarak değerlendirmektedirler. İlk ve orta okul mezunu olanlar arasında boş zamanlarını kitap okuyarak değerlendirenlerin oranı ise %16.4 olarak belirlenmiştir.

Araştırmada boş zamanları değerlendirme biçiminin medeni durum göre farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Bulgulardan hareketle, evli olanların %42.5'i, boşanmış olanların %65'i, dul olanların %56.3'ü bekar olanların %48.6'sı boş zamanlarını televizyon izleyerek geçirmektedirler. Her dört kategori içinde ağırlık olarak tercih edilen etkinlik televizyon izleme olarak görülmektedir. Fakat genel dağılıma bakıldığında evli olanlar arasında televizyon izleyenlerin oranının daha fazla olduğu görülmektedir ($\chi^2 = 31.753$ Sd=15 p=0,007).

Örneklem grubumuz arasında farklılık yaratan diğer bir ilişki, eğitim durumu ile televizyon izleme sıklığı arasında gözlemlenmiştir ($\chi^2 = 62,390$ Sd=12 p;0,000). Okur-yazar olmayan kadınlar arasında 4 saat ve üzeri süre televizyon izleyenlerin oranı %73.1, ilköğretim mezunu olanların oranı %47.6, orta okul mezunu olanların oranı %25.8'dir. Lisans ya da ön lisans mezunu olanların %13.8'i 4 saat ve üzerinde televizyon izlerken lisans üstü mezun olanlar arasında 4 ve üzerinde televizyon izleyenlerin bulunmadığı görülmüştür.

Araştırmaya göre, kadınların en çok tercih ettikleri kanallar arasında birinci sırada Star (%21.7), ikinci sırada Kanal D (%19.2), üçüncü sırada ATV (%17.5) yer almaktadır. Kadınların en az tercih ettikleri kanallar ise sırasıyla NTV (%1.7), CNN (%2.9), ve TRT kanalları yer almaktadır (%5.8). Kadınların en çok tercih ettikleri üç kanal sabah kuşağı programlarının ya da kadınlara yönelik programların yoğun olarak yayınlandığı kanallar olmakla birlikte, bu kanalların reyting oranlarının gündüz kuşağında yayınlanan programlarla daha da arttığı bilinmektedir. Bilindiği gibi NTV, CNN ve TRT'nin kanalları, gündüz kuşağı programları olarak bilinen kadın programlarına yer vermemektedir. Bu kanallarda ağırlık olarak, haber, ekonomik, sosyal ve siyasi içerikli tartışma programları, belgesel gibi nitelikli

yayınlarına öncelik verilmektedir. Bunun yanı sıra bu kanalların izleyici kitlesi daha farklı olmakla birlikte genel olarak yüksek eğitim düzeyine sahip oldukları bilinmektedir.

Eğitim düzeyi ile en beğenilen televizyon kanalı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı sorgulanmıştır. Katılımcıların izlemeyi tercih ettikleri televizyon kanalları arasında STAR, ATV ve Kanal D çoğunluğu oluşturan kanallardır. Okur-yazar olmayanların ve ilk okul mezunu olanların Star TV'yi, orta okul ve lisans mezunu olanların Kanal D, Lisans üstü mezunu olanların ise ağırlık olarak TRT kanallarını tercih ettikleri görülmektedir. Dağılımda eğitim düzeyi düştükçe Kanal D, ATV ve Star TV gibi kadın programlarının ağırlıklı olarak yayınlandığı kanalları tercih etme oranlarında da artış gözlemlenmektedir. Dağılımın anlamlılık değerinin p=0.000 olduğu görülmektedir. Bu değer p<0,05 şartını karşıladığından eğitim düzeyi ile tercih edilen televizyon kanalı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu söylenebilir. ($\chi^2 = 77.806$ Sd=36 p=0,000). Benzer bir ilişkinin medeni durum arasında olup olmadığına bakıldığında, $\chi^2 = 35.518$ Sd=27 p=0,126 anlamlılık değerine göre, evli ve dul olan kadınların %24'ü Star TV'yi, boşanmış olanların %35'i Kanal D'yi, bekar olanların %37'si Kanal D'yi ağırlıklı olarak tercih ettikleri görülmektedir. Medeni durum ile izlenen televizyon kanalı arasında anlamlı bir vardır. Hem eğitim düzeyi hem de medeni durum bağımsız değişkeninde dağılımın çoğunluğunu oluşturan kanallar sırasıyla Star TV, Kanal D ve ATV'dir. Her iki değişkende dağılımın en düşük değerlerini oluşturan kanalların ise TRT kanalları, NTV, CNN olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan kadınların televizyonda en çok izlemeyi tercih ettikleri programların izdivaç programları ile aile içi sorunların, kayıptecavüz konularının işlendiği programlar (%67.1) olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kadınların ev içi dekorasyon programları (%4.2) ile yemek programlarını (%8.8) daha az tercih ettiklerini söylemek gerekmektedir. Kadınların gündüz kuşağında takip ettikleri program türünün eğitim ve medeni duruma göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Medeni durum ve eğitim durumu ile gündüz kuşağı programlarından hangisinin daha çok tercih edildiği arasında (medeni durum için anlamlılık

değeri: $\chi^2 = 31.752$ Sd=15 p=0,007; eğitim durumu için anlamlılık değeri: $\chi^2 = 57.277$ Sd=24 p=0,000).

Kadınlara arasında her eğitim düzeyinde dikiş-nakış içerikli programların daha düşük düzeyde tercih edildiği görülmektedir. Kadınların gündüz kuşağı programlarını takip etme nedenleri farklılaşmaktadır. Ekran karşısında yalnızlıklarını gidermek (%50.4), benzer sorunlara sahip olmak ve kendilerinden daha zor durumda olanları görerek kendilerini rahatlatmak (%30.8), sorunlu insanlara yardım etme isteği (%10.8) ve başkalarının özel hayatlarını merak etme istediğini tatmin etme (%7.5) araştırmamıza katılan kadınların en çok dile getirdikleri nedenlerdir. Bununla birlikte kadınlar, bu programları eğlendirici olmaları (%33.3), içeriği (%21.7), sunucunun performansı (%16.3), eğitici olmaları (%16.3) ve davetliler (%10) açısından değerlendirmişlerdir. Bu nitelikler bir anlamda kadınların bu programlarda en çok ilgilendikleri niteliğin ya da konunun ne olduğunu göstermektedir. Kadın programları için sunucuların, izlenme oranını arttıran önemli bir etken olduğunu düşünüyoruz. Araştırmamız bu düşünceyi desteklemiştir. Kadınlar, bu programların sunucularını daha çok eğlenceli olmaları yönleriyle çekici bulduklarını (%44.2) belirtmişler, bunun yanı sıra, toplumun kültürel ve dinsel değerlerini ekrana taşıyabilmeleri (%22.9), işlerini ciddiyetle yapmaları (%14.2), halkın yanında olduklarını göstermeleri ve bunu hissettirmeleri (%12.1) ve kültürlü olmaları (%6.7) gibi niteliklerin, sunucuları çekici kıldığını söylemişlerdir.

Araştırmada katılımcıların kadın programları sunucuları, sabah kuşağı teyzeleri ve kadın programlarında özel hayatın anlatılması konusundaki düşüncelerinin öğrenim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Her eğitim düzeyinde sabah programı sunucularının "eğlendirici olduğu"; sabah kuşağı teyzelerinin "kolay yoldan para kazanmaya çalışan kişiler" olduğu; "özel hayatın bu tarz programlarda ifşa edilmesinin yanlış olduğu ve özel hayatın gizli tutulması gerektiği" seçeneklerinin ağırlıklı oranları oluşturduğu görülmüştür.

Tercih edilen televizyon program türünün

medeni duruma göre farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında, her kategoride dağılımın ağırlığını oluşturan program türünün izdivaç ve sabah kuşağı programları olduğu görülmektedir. Bulgulardan hareketle, evli olan kadınların %27.5'i, boşanmış olan kadınların %35'i, dul olanların %37.5'i, bekar olanların 16.2'si izdivaç programlarını izlemektedir. Dağılımın $\chi^2 = 60.141$ Sd=18 p=0,000 anlamlılık değerinde medeni durum ile izlenen program türü arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür. Benzer bir şekilde katılımcıların izledikleri program türünün öğrenim durumuna göre de farklılık gösterdiği sonucu gözlemlenmiştir. Buna göre, daha düşük eğitim düzeyinde çoğunluğu oluşturan kategori izdivaç programları olurken eğitim düzeyi yükseldikçe farklı türde programların izlenme oranları da artmaktadır. Düşük eğitim düzeyinde ağırlıklı olarak izlenen program türü izdivaç programları, yüksek eğitim düzeyinde ise dağılımın ağırlığını oluşturan kategori izdivaç, sağlık, sabah kuşağı programları, kayıp-tecavüz programları dışında yer alan "diğer" programlar olduğu görülmüştür. Okur-yazar olmayanların %46.2'si, ilkökul mezunu olanların %40.2'si izdivaç programlarını tercih ederken, lisans mezunu olanların %39.7'si, yüksek lisans mezunu olanların %25'i izledikleri program türünü diğer seçeneğiyle belirtmişlerdir. Dağılımın $\chi^2 = 57.277$ Sd=24 anlamlılık değerinin p=0,000 olduğu görülmektedir. Bu değer p<0,05 şartını karşıladığından eğitim düzeyi ile izlenen program türü arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu söylenebilir.

Bulgulardan hareketle, kadınların izledikleri program türünün eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Kadınların sabah kuşağı programlarına ilgi duyma nedenlerinin öğrenim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında $\chi^2 = 54.370$ Sd=28 p=0.002 anlamlılık değerinde her iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Buna göre, okur-yazar olmayanların %53.8'i, ilk okul mezunu olanların %41.5'i, ortaokul mezunu olanların %25.8'i yalnızlık hissini gidermek, lisans mezunu olanların %29.3'ü ve lisansüstü mezunu olanların %25'i diğer nedenlerle kadın programlarına ilgi duydukları görülmektedir.

Bu bulgulardan hareketle kadınların kadın programlarına ilgi duyma nedenlerinin öğrenim durumuna göre farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Araştırmaya katılan kadınlar programların sunucularına yönelik bu tarz görüşlere sahipken, programa stüdyo konuğu olarak katılanlara dair daha farklı bir düşünce içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Programa katılan kadınların kolay yoldan para kazanmaya çalışan (%39.2), medyatik olmaya çalışan (%37.9), program yapımcıları ve sunucuları tarafından para karşılığında davet edilen (%14.2) kişiler olarak olumsuz şekilde değerlendirmişlerdir. Kadınlar, katılımcıları sosyal ilişkiler geliştirmiş, girişken kişiler olarak olumlu özellikleriyle değerlendirmemişlerdir (%4.2).

Araştırmaya katılan kadınların gündüz kuşağı programlarının sürekli takip edilmesi halinde karşılaşılabilecek olumsuz durumların neler olabileceğine dair düşüncelerine baktığımızda günlük işlerini aksatabileceğini (%41.3), ahlaki değerlerimizi yozlaştırabileceğini (%26.3), eşlerine ve çocuklarına yeterli zaman ayıramayacaklarını (%25) sonuç olarak aile içinde huzursuzluklara yol açabileceğini dile getirmişlerdir. Katılımcıların eğitim düzeyleri ile sabah kuşağı programlarına konuk olanların konular hakkındaki yorumlarını nasıl buldukları arasındaki birilişkinin olup olmadığına bakıldığında, okur-yazar olmayanların %53.8'i, ilk okul mezunu olanların %32.9'u farklı bakış açıları sağladıklarını, ortaokul mezunlarının %33.3'ü gereksiz konuşmalar yaptıklarını, lisans mezunu olanların %32.8'i farklı bakış açıları sağladıklarını, lisans üstü mezunlarının gereksiz yere konuştuklarını belirttikleri görülmüştür. Dağılımın anlamlılık düzeyine göre $\chi^2 = 39.758$ $Sd = 16$ $p = 0.001$ eğitim düzeyi ile sabah kuşağı programına katılanların konular hakkındaki yorumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Gündüz kuşağı programlarının en dikkat çekici özellikleri, oldukça kısa aralıklarda hem dramatik hem eğlenceli bir atmosferin arka arkaya sunulmasıdır. Programda aile içinde yaşanan dramatik bir yaşam hikayesi anlatılırken konuklar oldukça duygusal anlar yaşarken bir anda bu hüzünlü duygusal atmosferin programa konuk olan şarkıcının

şarkılarıyla hızlı bir şekilde dağıtıldığını, herkesin bir anda oynayabildiklerini, birkaç dakika öncesinde hakim olan atmosferden eser kalmadığını görmekteyiz. Duygusal durum değişikliğine ilişkin bu gidiş gelişler, ekranları başındaki izleyicileri de büyük ölçüde etkilemektedir.

Araştırmada kadınların bu konuya yönelik düşünceleri sorulmuştur. Kadınların çoğunluğunun, programlardaki bu hızlı duygu durum geçişlerini olumlu bir şekilde değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Kadınlar, bu yayın akışını, eğlenceli ve çok yönlü bulduklarını ve daha çok izleyiciyi bu şekilde etkileyebildiklerini (%67.5) söylemişlerdir. Kadınların sadece %27.9'u bu hızlı duygu durum değişikliklerini alakasız bulduklarını dile getirmişlerdir. Gündüz kuşağı programlarının öne çıkan özelliklerinden bir diğeri sorunların, stüdyoda yer alan katılımcılar tarafından yorumlanması, tartışılmasıdır. Görünüşte, aile içinde yaşanan sorunların farklı görüşler eşliğinde tartışılarak farklı çözüm yollarının geliştirilebileceği anlayışıyla hareket edilmektedir. Hatta bu anlayışın sık sık program sunucusu tarafından vurgulandığı görülmektedir. Fakat, bu tarz bir eğilimin sorunlara gerçekçi çözümler üretilmesi noktasında yardımcı olamayacağını düşünmek gerekmektedir. Çünkü önemli olan sorunların tartışılması değil, nasıl tartışıldığı ve ortaya konan çözüm yollarıdır.

Araştırmada bu sorunun kadınlar için ne ifade ettiği sorgulanmıştır ve kadınların yarısından fazlası, konuların konuklar tarafından tartışılmasını farklı bakış açılarının dile getirilmesine imkan verdiği ve programın bu şekilde daha renkli, eğlenceli bir hale geldiğini ileri sürmüşlerdir. Bu şekilde düşünen kadınların oranı %53.4'tür. Bu hiçte azımsanmayacak bir orandır. Zira, kadınların, bu programların amaçlarını ve sonuçlarını sorgulamadıklarını göstermektedir. Kadınlar için ön planda olan öge sadece eğlence ve zaman geçirme gibi kısa süreli ihtiyaçlar olduğunda, televizyonun kitlenin bilincini yönlendirmesi doğrultusundaki her türlü hareketinin başarıyla sonuçlanacağını unutmamak gerekmektedir. Sabah kuşağı programlarını dikkat çekici kılan en büyük etkenin öğrenim durumuna ve medeni duruma göre farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında, eğitim

düzeyi yükseldikçe programlarına içeriğine ilişkin değerlendirme yapanların oranlarının da arttığı gözlemlenmiştir. Okur-yazar olmayanlar ve ilk-ortaokul mezunları ağırlıklı olarak kadın programlarının eğlendirici olması yönüyle dikkat çekici olduğunu belirtirken lisans ve yüksek lisans mezunlarının daha ziyade içeriği itibarıyla kadın programlarının dikkat çekici olduğunu ağırlıklı olarak belirttikleri görülmüştür. Dağılımın anlamlılık değeri $\chi^2 = 32.785$ $Sd=24$ $p=0.109$ 'dur. Buna göre, okur-yazar olmayanların %46.2'si, ilk okul mezunlarının %31.7'si, orta okul mezunlarının %42.4'ü kadın programlarının eğlendirici olması nedeniyle dikkat çekici olduğunu belirtirken, lisans mezunlarının %34.5'i ve yüksek lisans mezunlarının %37.5'i içeriği nedeniyle dikkat çekici olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların kadın programlarını dikkat çekici kılan özellik konusundaki düşüncelerinin eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

Araştırmaya katılan kadınların beğenerek izledikleri programlarda ilk sırada Zuhal Topalla İzdivaç (%19.6), ikinci sırada Yeşil Elma (%17.9), üçüncü sırada Müge Anlı (%13.3), dördüncü sırada ise Sabahların Sedası (%11.3) yer almakta; en çok beğendikleri program sunucuları ise sırasıyla İkbal Gürpınar (%26.7), Müge Anlı (%17.9) ve Esra Erol (%10.4) gelmektedir. Diğer program sunucularının oranları ise şöyledir: Katılımcıların %9.2'si Seda Sayan ve Oktay Melek'i, %4.6'sı Derya Baykal'ı beğendiklerini belirtmişlerdir. Kadınların verdikleri yanıtlardan da görüldüğü gibi beğenilen sunucuların daha çok izdivaç benzeri programlarda sunuculuk yaptıkları görülmektedir. Araştırma katılanların düzenli olarak izledikleri sabah kuşağı programının eğitim düzeyine göre farklılaştığı görülmektedir. Dağılımda katılımcıların en çok izledikleri sabah kuşağı programının düşük eğitim düzeyinde yer alanlar için Zuhal Topalla İzdivaç programı iken lisans ve yüksek lisans mezunlarında Yeşil Elma programının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bulgulara göre okur-yazar olmayanların %38.5'i, ilk okul mezunu olanların %23.2'si, lise mezunu olanların %16.7'si Zuhal Topalla İzdivaç programında ağırlık oluşturdukları, lisans mezunu olanların %13.8'i Seda Sayan

ile Sabahların Sedası, yüksek lisans mezunu olanların %12.5'i Sabahların Sedası ve %12.5'i Su Gibi programında yoğunlaştıkları görülmüştür. Dağılımın anlamlılık düzeyi $\chi^2 = 47.384$ $Sd=32$ $p=0.039$ değerinde her iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılanlara çocuklarının televizyon sunucusu olma taleplerine yönelik tutumlarını sorduk. Verilen yanıtlara göre, kadınların %45'i şöhret olunca ailesini ihmal edecekleri (%12.5), fazlakazanmanın onları değiştirebileceği (%11.3), ve evden uzaklaşacakları (%10.8) gerekçeleriyle olumsuz karşıladıklarını belirtirken; %32.5'i iyi para kazanmaları (%39.2), meşhur olma fırsatını yakalayacakları (%5.8) gerekçeleriyle olumlu karşıladıklarını belirtmişlerdir. Bu dağılımda kadınların %21.7'si ise fikrim yok yanıtını vermiştir. Kadınlar, her ne kadar çoğunlukla ekranlarda sunucuları beğenerek izleseler de, söz konusu kendi çocukları olduğunda bu tarz bir mesleği icra etmeleri konusunda daha korumacı bir tutum sergilemektedirler. Bunda, sunuculuk mesleğinin oldukça yoğun bir çalışma temposunu gerektirmesi, yaşamındaki öncelikler konusunda mesleğin daha belirleyici olması, aile bağlarının zayıflamasına yol açacağından endişe edildiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla katılımcılar için birinci öncelik, çocuklarının şöhret olması ya da çok para kazanması değil, ailenin ihmal edilmemesi, evden uzaklaşmamasıdır diyebiliriz.

Katılımcıların izdivaç benzeri kadın programlarını tercih etmelerinden en önemli neden ekranlarda kendi yaşamlarına benzer yaşamlar görmeleridir. Yaşanılan olumsuzluklar ile öz yaşam hikayeleri arasında kurulan paralellik, bir ölçüde kadınların bu benzer yaşam deneyimleri üzerinden rahatlamalarına olanak tanımaktadır. Bu ortak yaşam deneyimlerinden bir tanesi kadınların evlenme biçimleridir. Genel olarak baktığımızda kadınların %62.1 gibi büyük çoğunluğu anne-babanın etkisiyle görücü usulüyle; %19.6'sı anlaşarak evlenmişlerdir. Bununla birlikte kadınların %7.1'i kaçarak, %2.9'u da izdivaç programları aracılığıyla evlendiklerini belirtmişlerdir. Kadınların eğitim düzeyleri ile evlenme biçimleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, $\chi^2 = 70.992$ $Sd=20$ $p=0.000$, $p<0.005$ olduğundan anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Okur-yazar olmayanlar, ilk ve ortaokul mezunlarında görücü usulüyle

evlenenlerin oranı, lisans ve yüksek lisans mezunları arasında ise tanışıp anlaşarak evlenenlerin oranının fazla olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyi düştükçe görücü usulüyle evlenenlerin oranı artmaktadır. Buna göre evlenme biçiminde öğrenim durumunun bir farklılık oluşturduğu söylenebilir.

Kadınlara televizyonda izdivaç programlarının birinde anne ya da babanızı görseniz neler hissederdiniz diye sorduk. Kadınların %39.2'si onun fikirlerine saygı duyar desteklerim yanıtını verirken, %36.3'ü, anne ya da babalarının televizyonda boy göstermesini istemedikleri (%39.2), aileden uzaklaşacağı korkusu (%30.4) ve toplumsal baskı (%12.9) gibi gerekçelerle "kesinlikle karşı çıkarım" yanıtını vermiştir. Tepki vermem diyenlerin oranı ise %16.7'dir. Katılımcıların anne ya da babalarını izdivaç programında aday olarak gördüklerinde nasıl bir tepki verecekleri ile eğitim düzeyi arasında bir ilişki olup olmadığı sorgulanmıştır. Dağılıma genel olarak bakıldığında okur-yazar olmayanların karşı çıkmayacağını, onun hayatına karışmayacağını, ilk, orta, lisans ve yüksek lisans mezunu olanların kesinlikle karşı çıkarım seçeneğinde yoğunlaştıkları görülmüştür. Karşı çıkarım yanıtı veren ilk, orta, lisans ve yüksek lisans mezunlarının, ağırlıklı olarak anne ve babalarının televizyon ekranından görünmesini istemedikleri seçeneğini belirttikleri görülmüştür. Dağılımın anlamlılık değeri ise $\chi^2 = 30.220$ $Sd=16$ $p=0.017$ şeklindedir. Bu yanıtlar, kadınların izdivaç benzeri programlara dair düşüncelerini hakkında da önemli veriler sunmaktadır. Televizyonda görülen ile kişisel yaşam arasında kurulan karşıtlık, başka bir ifadeyle televizyonun kişilerin gerçek yaşamlarıyla paralel vakalar üzerinden hareket etseler de bütünüyle izleyicilerin düşünce, tutum ve duygularıyla birebir eşdeğerliliğin söz konusu olmadığını söylemek gerekmektedir.

İzleyiciler, kendi yaşamlarından farklı yaşamları ekranlarda görmektedirler, bu da bir ölçüde farklı türdeki yayınların izlenme oranlarının analiz edilmesinde işlevsel olabilmektedir. Televizyonun sunduğu kurgusal gerçeklik ve gerçek dünya arasındaki sınırı izleyici kitlesinin nasıl algıladığı, sorgulayıp sorgulamadığı bu noktada önem arz etmektedir. Bu noktada kadınların izdivaç benzeri programların temel amaçlarının, görevlerinin ne olduğuna yönelik

düşüncelerine bakıldığında, çoğunluğu sağlıklı bir yuva kurulmasına aracı olmak ve adayların evlendirilmesi konusunda teşvik etmek (%66.7), dürüst adayların buluşturulmasına aracı olmak (%17.1) ve adaylara evlilik aşamasında maddi destek sağlamak (%7.5) yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcılara izdivaç benzeri programlar hakkındaki düşüncelerini sorduk: kadınların %33.3'ü evliliğe olan ilginin artmasına yol açmıştır, %31.7'si reyting amaçlı programlar olduklarını, %15.4'ü aile kurumu açısından faydalı; %13.8'i ise aile kurumu açısından zararlı bulduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %3.3'ü de cinsellik konusunda toplumda var olan geleneksel ya da katı yapının kırılmasına yardımcı olduklarını belirtmişlerdir. Dikkat çeken nokta bu tarz programların aile kurumu açısından zararlı olduklarına yönelik düşüncelere sahip olanların oldukça düşük bir orana sahip olmalarıdır. Kadın programlarının her gün takip edilmesinin aile hayatı üzerindeki etkisinin eğitim düzeylerine göre farklılık gösterdiği görülmüştür ($\chi^2 = 41.876$ $Sd=16$ $p=0.000$). Bulgulardan hareketle okur-yazar olmayanların %69.2'si, ilk okul mezunu olanların %33.8'i, orta okul mezunu olanların %39.4'ü günlük ev işlerini aksatacağını belirtirken lisans (%44.8) ve yüksek lisans mezunlarının (%62.5) ağırlıklı olarak sabah kuşağı programlarını içerikleri açısından değerlendirdikleri, aile bağlarını ve ahlaki değerleri yozlaştıracağı şeklinde değerlendirdikleri görülmüştür. Buna göre, sabah kuşağı programlarının her gün takip edilmesinin ne tür sonuçlara yol açabileceğine yönelik yorumların eğitim düzeyine göre farklılaştığını dolayısıyla her iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu söylenebilir.

Katılımcıların izdivaç vb. programlara yönelik düşüncelerin tespit edilmesine yönelik veriler sunan diğer bir dağılımda katılımcıların, izdivaç programlarının toplumun en çok hangi kesimleri tarafından talep edildikleri konusundaki düşünceleri sorgulanmıştır. Buna göre kadınların %34.2'si sosyalist, %15.8'i muhafazakar, %15.4'ü Kemalist, %5.8'i milliyetçi ve %3.3'ü anarşist kesimlerden bahsetmişlerdir. Dikkat çeken nokta, kadınların, bu tarz programları sosyalist kesimin daha çok talep ettiği, muhafazakar kesimin ise daha düşük bir talep oluşturduğu yönündeki düşünceleridir.

Kadınlara göre izdivaç programlarının diğer programlara göre daha fazla izlenmesinin nedeni konukların dikkat çekiciliği (%49.6), yaptıkları işlerini ciddiyetle yapıyor olmaları (%14.2), kaliteli programlar olmaları (%13.8) ve sunucuların nitelikli olmaları (%8.3) yanıtını vermişlerdir. Buna göre kadınlar, izdivaç vb. programları hem içerik hem sunucu hem de işleyiş süreci açısından nitelikli buldukları ve ciddiyetin ön planda olduğuna yönelik düşüncelere sahip oldukları görülmektedir.

Gündüz kuşağında kadınların takip ettikleri yayınlar sadece izdivaç vb. programlardan ibaret olmamakta, sağlık, yemek, moda, dekorasyon gibi kadınların gündelik yaşamlarında pratik olarak kullanabilecekleri alanlara dair bilgilerin verildiği ve yine ünlü kişilerin davet edildiği programların da izlendiği bilinmektedir. Kadınların farklı içerikteki bu programlara dair düşüncelerine bakıldığında %34.2'si ev hanımları için öğretici bulduğunu, %23.8'i izlemesinin keyifli olduğunu, %21.3'ü ailesine farklı yemekler yaparak onları mutlu ettiğini, %17.% ise içerikten çok görselliğin önemli olduğunu vurgulamıştır. Sağlık programlarının izlenmesindeki en büyük etkenin ne olduğuna yönelik sorgulamada bu programların eğitici olmaları (%49.2), halkı bilinçlendirmeleri (%29.2), sunucunun doktor olması (%10.8) ve sunucu ya da konuk doktorun beyaz önlük giymesi (%5.8) gibi nedenler sıralarken sağlık programlarının güvenilirliklerine dair düşüncelerine bakıldığında çoğunluğun çözüm üretmediklerini fakat yönlendirici etkilerinin olduğunu (%51.3), herkesin ekranda söyleyecek bir şeyler bulmasından rahatsızlık duyduklarını ve son derece güvenilir bulduklarını (%19.2) dile getirmişlerdir.

Sağlık programlarında sunuculuk yapanların çoğunlukla doktor olmaları programlara dair düşünceleri etkileyen bir faktör olduğu varsayımı üzerinden kadınlara bu programlarda boy gösteren doktorlar hakkındaki düşüncelerine baktığımızda %50.8'i farklı kesimlere ulaştıkları için olumlu karşıladığını, %16.7'si kendi reklamlarını yaptıklarını, %14.6'sı kendi zamanlarından fedakarlık yaptıklarını ve %11.7'si kaliteli doktor görevini asıl olarak icra edeceği yerin hastane olduğunu ekranlar olmadığını belirterek olumsuz şekilde değerlendirmişlerdir.

Genel olarak bakıldığında kadınlar sağlık programlarının bireyin kendi bedenini tanıması ve kendisini risklere karşı koruması yönünde farkındalık geliştirmesi bağlamında yararlı bulduklarını belirtirken (%63.8), %30'u ise herkesin kendisini doktor sandığını ileri sürerek olumsuz şekilde değerlendirmişlerdir.

Araştırmaya katılan kadınların sağlık programlarının güvenilirliklerine yönelik düşüncelerine bakıldığında sağlık programlarının çözüm üretmediğini fakat halkı yönlendirici etkilerinin olduğu yönündeki değerlendirmenin her eğitim düzeyinde dağılımınağırlığını oluşturduğu görülmektedir. Fakat, lisansüstü eğitim düzeyinde bulunanlar diğerlerinden farklı olarak bu tarz programlarda muayene edilmeden teşhis konulmasının yanlış olduğunu belirttikleri görülmüştür. Araştırmada katılımcıların sabah kuşağı programı olarak yayınlanan sağlık içerikli programlarda sunuculuk yapan doktorlar hakkındaki düşüncelerinin öğrenim düzeyiyle ilişkisine bakıldığında; yüksek lisans düzeyinde olanlar, bu programlardaki doktorların sadece kendi reklamlarını yapma amacında olduklarını ağırlıklı olarak belirtirken, diğer eğitim düzeylerinde yer alan katılımcılar, farklı kesimlere ulaşabilme olanağı sağladığı için yararlı bulduklarını belirtmişlerdir. Sağlık programları konusunda öne çıkan ve sıklıkla program akış sürecinde yer verilen alternatif tıp başlığındaki konulara yönelik kadınlar, kişiye kendi kendini tedavi olanağı sağladığı ve diğer kimyasal ilaçlarla kıyaslandığında yan etkileri olmadığı için yararlı bulduklarını ve hastanelerin yanında bu konuyla ilgili mutlaka bir birimin yer alması gerektiğini belirtmişlerdir (%74.5). Alternatif tıp yöntemlerini bilimsellikten uzak olarak değerlendirenlerin oranı ise %13.8'dir.

Gündüz kuşağı programlarında sıklıkla işlenen diğer bir konu kayıp ve tecavüz konularıdır. Kadınlara kayıp ve tecavüz konularının işlendiği kadın programları hakkında ne düşündüklerini sorduk. Araştırma verilerine göre, kadınların büyük çoğunluğu kayıp-tecavüz içerikli kadın programlarına, toplumsal bir sorunun gündeme getirilmesine aracılık yaptıkları için olumlu yaklaştıkları gözlemlenmiştir. Kadınlar, bu içerikteki programları, özellikle kadınların bilinçlendirilmesinde ve belli konular üzerinde farkındalık geliştirilmesinde toplumun

ruh sağlığına olumlu katkı sağladığı, bilinç kazandırdıkları ve farkındalık geliştirdikleri için yararlı buldukları görülmektedir (%74.6). Dağılımın %25.4'ü ise tarz programların toplumun değerlerini olumsuz yönde etkilediğini düşünen kadınlar oluşturmaktadır.

Kadınların kayıp ve tecavüz gibi olumsuz bir durumla karşılaştıkları zaman bu tarz programlara başvurup vurmayacaklarına yönelik tutumlarına bakıldığında sadece %7.1'i bu tarz programlar aracılığıyla sesini duyurmaya eğilimli olduğunu söylerken %46.3'ü sadece yargı yoluna başvurmayı ve %35.4'ü ise olayı unutmaya çalışmak şeklinde bir tavır sergileyeceklerini belirtmişlerdir. Kadınların kayıp-tecavüz içerikli kadın programlarını hakkındaki düşüncelerinin öğretim durumuna göre farklılık gösterdiği diğer bir dikkat çekici sonuçtur. Dağılımın değerlerine göre, okur-yazar olmayanların %50'si, ilk okul mezunu olanların %31.7'si, orta okul mezunlarının %34.8'i bu tarz programların insanları bilinçlendirdiğini belirtirken lisans mezunlarının (%38.4) ve yüksek lisans mezunlarının (%39.7) ağırlıklı olarak diğer seçeneğini belirttikleri gözlemlenmiştir. Buna göre, kadınların bu programlara yönelik düşüncelerinde önemli farklılıkların olduğunu söyleyebiliriz.

Bu bağlamda kadınların ya da genel olarak izleyicilerin bu programlara yönelik yargılarında önemli bir farklılık olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü kayıp ve tecavüz konusu aile mahremiyeti ya da özel yaşamın gizliliği bağlamlarında kritik bir olgu olarak kabul edildiğinde, ekranlardan böyle bir dramatik olayı tüm izleyicilere yansıtmak konusunda daha tutucu bir tavır sergilenmekte, fakat benzer bir olayı yaşamış kişinin ekrandan izlenmesi kişide ortak yaşam deneyime sahip olmanın bireyde yarattığı duyguyla açıklanabilmektedir. Bu durum katılımcıların, bu programlara katılanların özel hayatlarına ilişkin bilgileri ekranlara taşımaları konusundaki düşüncelerinin sorgulandığı dağılımda açık bir şekilde görülmektedir. Buna göre kadınların %47.1'i özel hayatın gizli tutulması gerektiğini, %27.9'u özel yaşamın sadece belli bir kısmının anlatılması gerektiğini yani mahrem konuların çok fazla anlatılmaması gerektiğini, %16.3'ü ise insanlara örnek teşkil etmesi bağlamında özel hayata dair bu tarz mahrem konuların

ifşa edilmesinde bir sakınca olmadığını vurgulamışlardır.

Sonuç olarak denilebilir ki günümüzde çok sayıda sıradan insanın bile televizyonda boy gösterdiği bu programların herkesin özgür bir şekilde konuşabildiği programlar olarak değerlendirmenin, toplumsal yaşamda yaratacağı riskler göz önüne alındığında yanlıştır. Bu tarz programlar, insanları özellikle kadınları daha çok televizyona bağımlı hale gelmektedirler. Özel yaşamların bu programlarda açık bir şekilde dışa vurulmasının toplumsal bir yarara kapı açıp açmadığının daha ayrıntılı bir şekilde düşünülmesi gerekmektedir. Ortak bilgi ve duygu paylaşımının kadın erkek eşitsizliğini daha da pekiştirdiğini, hatta aile içi şiddete yol açabileceğini söylemeliyiz. Program konuklarının yaşam hikayelerini anlatırken, konuklar, toplum değerleriyle uyuşmayan yönler üzerinden oldukça ezici, saldırgan, yargılayıcı, yıkıcı ve iktidarı pekiştirici hareket etmektedirler. Bu da kişisel alana, haklara bir saldırıdır. İnsanların birbirilerine farklı yaşam biçimleri ve düşüncelerinden dolayı, program yayıncılarının ya da sunucularının dile getirdikleri gibi hoşgörü ve saygı çerçevesinde işlemediği tamamen aksi bir görüntünün hakim olduğuna dikkat etmek gerekmektedir. Bu programlarda hem kadınlar yine geleneksel cinsiyet rolleriyle yeniden tanımlanmakta hem de kamusal ve öze alan ayrımı belirsizleştirilmektedir. Dolayısıyla bu programlarının iki yönlü istismarı olduğunu bir kere daha düşünmekte yarar vardır.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gündüz kuşağı programları olarak bilinen kadın programlarının izlenme nedenlerinin ve kadınlar tarafından nasıl algılandığının sorgulandığı bu araştırma, Denizli merkez ilçelerinde yaşayan 240 kadın ile yapılmış anket çalışmasına dayanmaktadır. Aile içi sorunların ve kadına özgü konuların farklı formatlarda işlendiği kadın programlarının, kadın kimliği ve aile kurumu üzerinde olumlu/olumsuz etkilerinin ortaya konulması çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırmanın bulguları şu şekilde özetlenebilir:

Kadınların %69.6'sı evli, %15.4'ü bekdir. Evli olanlar çoğunlukla (%74.2) çocuk sahibidir.

Çocuk sahibi olanların %37.5'i 1 ya da 2, %33.7'si 3 ya da 4 çocuğa sahiptir. 5 ve üzeri çocuğa sahip olanların oranı ise oldukça düşüktür (%3.3). Kadınların çoğunluğu ilkökul mezunudur (%61.7); okur-yazar olmayanların oranı ise %10.8'dir. Lisans ya da yüksek lisans eğitim düzeyinde bulunanların %27.5 oranında oldukları görülmüştür.

Kadınların evlenme biçimlerine dair verilere bakıldığında görücü usulü ile evlenenlerin çoğunlukta olduğu görülmüştür (%50.8). Dağılımın diğer oranlarının ise %19.6'sı anlaşarak, %11.3'ü anne ve babasının baskısıyla, %7.1'i kaçarak ve %2.9'u izdivaç programı aracılığıyla evlenenlerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Kadınların çoğunluğu televizyonu önemli bir boş zaman aktivitesi olarak gördüğünü belirtmiştir (%46.3). boş zamanlarını geçirmek için çoğunlukla televizyonu tercih ettikleri görülmüştür. Bununla birlikte kadınların %15.8'i komşu oturmalarıyla, %12.9'u kitap okuyarak, %13.8'i çocuklarıyla ilgilenerek boş zamanlarını değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Kadınların %40'ı günde ortalama 5 ve üzeri saat televizyon izledikleri ve ulusal kanallardan da Star TV'yi daha çok tercih ettikleri görülmüştür (%21.7). Bununla birlikte kadınların tercih ettikleri ulusal kanallar arasında Kanal D ikinci (%19.2), ATV (%17.5) ise üçüncü sıradadır. Kadınlar arasında TRT (%5.8), CNN (%2.9) ve NTV (%1.7) gibi farklı formatta yayın yapan kanalları tercih edenlerin oldukça düşük oranlara sahip oldukları görülmüştür.

Kadınların boş zamanlarını değerlendirme biçimlerinin eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında, eğitim durumunun anlamlı bir farklılık yarattığı anlaşılmaktadır ($\chi^2 = 48.327$ Sd=20 p=0,000). Okur-yazar olmayanlar ve 8 yıllık kesintisiz eğitim olarak düşünüldüğünde ilkökul mezunu olanların televizyon izleyerek, lisans ya da yüksek lisans mezunu olanların kitap okuyarak ağırlıklı olarak boş zamanlarını geçirdikleri görülmüştür. Okuma-yazma bilmeyen kadınların %79.9'u, ilkökul mezunu olanların %47.6'sı ortaokul mezunu olanların %43.9'u lisans mezunu olanların %36.2'si, lisansüstü mezunu olanların %25'i boş zamanlarını televizyon izleyerek geçirmektedirler. Lisans mezunu olanların %27.6'sı, ve lisansüstü

mezunu olanların %37.5'i boş zamanlarını ağırlıklı olarak kitap okuyarak geçirdikleri görülmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça kadınların boş zamanlarını televizyon izleyerek geçirenlerin oranı da azalmaktadır. Dolayısıyla, eğitim düzeyi ile televizyonu bir boş zaman aktivitesi olarak görme eğilimi arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur.

Kadınların günde kaç saati televizyon izlemeye ayırdıkları önemlidir. Öğretim düzeyi ile günde ortalama kaç saat televizyon izlediklerine bakıldığında, $\chi^2 = 62.390$ Sd=12 p=0,000 sonucunda günde televizyon izleme saatinin eğitim durumuna göre değiştiği gözlemlenmektedir. Eğitim durumu ile günde kaç saat televizyon izlemeye ayrıldığı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Bu bulgulardan hareketle, okur-yazar olmayanların (%73.1) ve ilkökul mezunu olanların (%47.6) 4-6, ortaokul (%34.8) mezunu olanların 2-4, lisans (%48.3) ve yüksek lisans mezunu olanların (%75) 0-2 saat arası televizyon izledikleri görülmektedir. Televizyon izleme saatlerinin eğitim düzeylerine göre farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Kadınların ağırlıklı olarak izlemeyi tercih ettikleri programların evlilik (%26.7) ve sağlık (%20) konularının işlendiği programlar olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kadınların %10.4'ü kayıp-tecavüz konularının işlendiği kadın programlarını, %8.8'i yemek programlarını tercih ettiklerini belirtmiştir.

Kadınların gündüz kuşağı programlarını izleme nedenlerinin farklılaştığı görülmüştür. Buna göre, kadınların %8.3'ü benzer sorunlara sahip oldukları için, %7.1'si kendi acılarını, sorunlarını başkalarının da yaşadığı bilerek rahatlamak için, %32.5'i ekran karşısında yalnızlığını gidermek için, %10.8'i sorunu olan insanlara yardımcı olmak için, %15.4'ü beterin beteri olduğunu düşünerek rahatlamak, %7.5'i dedikodu ihtiyacını karşılamak, %17.9'u diğer nedenlerle izlediklerini belirtmişlerdir. Kadınlar, sabah kuşağı programlarının yoğun bir izleyici kitlesine sahip olmasını, "eğlendirici olmaları" (%33.3), "programların içeriklerinin ilgi çekici olması" (%21.7), "sunucunun program süresince sergilediği performans" (%16.3) ve "eğitici olmaları" (%16.3) gibi özellikleriyle ilişkili olarak açıklamışlardır.

Kadınlar, gündüz kuşağı programlarında görev alan sunucuların, programın izleyiciler tarafından takip edilmesinde önemli bir etken olduğunu belirtmişler sunucuların, eğlenceli olmaları (%44.2), kültürel değerleri temsil etmeleri ve bunu ekrandan iyi bir şekilde yansıtılabilmeleri (%22.9), işlerini ciddiye almaları (%14.2) özelliklerinin bu programların takip edilmesinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Kadınlar, bu tarz programlarda öne çıkan sunucuların uzun yıllar bu işi yapmalarının mesleki kariyerleri açısından olumlu sonuçlar yaratabileceğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla kadınlar, sunucuların daha başarılı olmaları ve izleyici kitlesi tarafından daha çok kabul görmeleri için bu tarz programlarda sunuculuğa devam etmeleri gerektiğini belirtmişlerdir (%42.5). Bununla birlikte kadınların %37.5'i ekranlarda sürekli aynı yüzleri görmenin izleyici kitlesini sıkabileceğini dolayısıyla yeni yüzlere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

Kadınlar, kadın programlarının dikkat çekici karakterleri olarak ön plana çıkan sabah kuşağı teyzelerini, "medyatik olmaya" ve "kolay yoldan para kazanmaya çalışan kişiler" olarak değerlendirmişlerdir (%77.1). Hatta sabah kuşağı teyzelerinin, program yapımcıları tarafından para karşılığında davet edildiklerini belirtmişlerdir (%14.2).

Kadınlar, kadın programlarının her gün takip edilmesinin aile yaşamında olumsuz sonuçlar yaratıp yaratmayacağı noktasında, "günlük ev işlerinin aksayabileceği" (%41.3), "ahlaki değerlerde yozlaşma yaratabileceği" (%26.3), "eşlerine ve çocuklarına yeterince zaman ayırlamayacağından dolayı eşin ve çocukların şikayet edebileceği" (%25) konuları üzerinde durmuşlardır.

Kadın programlarında dikkati çeken temel özelliklerden bir diğeri program akışı içerisinde duygu durumlarında hızlı geçişlerin yaşanmasıdır. (Dramatik durumlardan eğlenceli durumlara ya da tam tersi). Kadınların, kadın programlarında hakim olan bu atmosfer konusundaki düşüncelerine bakıldığında genel olarak olumlu şekilde değerlendirdikleri görülmüştür. Olumlu şekilde değerlendirenler, bu tarz bir formatın, programı çok yönlü kıldığını bu şekilde programın daha geniş izleyici kitlesine ulaşılabilirdiğini belirtirken (%67.5), olumsuz şekilde değerlendirenler

bu tarz bir formatın alakasız olduğunu ve dikkat çekmek için yapılan bir şey olduğunu belirtmişlerdir (%27.9).

Kadınlar, kadın programlarına katılanların, stüdyoda ele alınan konulara yönelik yorumlarını, "farklı görüşlere yer verilmesinin farklı bakış açıları kazandıracığı ve bu şekilde programın daha renkli, ilgi çekici olabileceği (%53.4), gereksiz konuşmalardan ibaret olduğu (%25.4) ve konukların yorum yapmalarının doğru olmadığı (%16.7) başlıkları üzerinde odaklandıkları tespit edilmiştir.

Kadınların düzenli olarak izledikleri kadın programlarına bakıldığında %11.3'ü Sabahları Sedası,%19.6'sı Zuhâl Topalla İzdivaç,%5'i Deryalı Günleri, %13.3'ü Müge Anlı'yı, %2.1'i Su Gibi'yi, %17.9'u Yeşil Elma'yı, %12.9'u Doktorum programını, %8.3'ü Esra Erol'a'yı, %9.6'sı diğer programları izlediklerini söylemişlerdir. Buna paralel şekilde kadınların en çok beğendikleri sunucuların %10.4'ü Esra Erol,%17.9'u Müge Anlı,%26.7'si İkbâl Gürpınar, %4.6'sı Derya Baykal, %9.2'si Seda Sayan, %9.2'si Oktay Aymelek olduğunu belirtmişlerdir.

Kadınların kendi çocuklarının televizyonda sunucu olmalarını nasıl karşılayacakları gösteren dağılımın verilerine bakıldığında, %32.5'i çocuklarının sunucu olmalarını istediklerini, %45'i olumsuz karşılayacaklarını, %21.7'si fikri olmadığını söylemiştir. Çocuklarının sunucu olmalarına olumlu yaklaşanların, neden olumlu yaklaştıkları sorulduğunda %26.3'ü iyi para kazandıkları için, %2.9'u meşhur oldukları için, %5 herhangi bir sebebi olmadığını söylemiştir. Çocuklarının sunucu olmalarına olumsuz yaklaşanlar ise nedenlerini %10.8'si evden uzakta olacakları için, %12.52i şöhret olunca ailesini ihmal edecekleri için, %11.3'ü paranın onları değiştireceğinden korktukları için şeklinde belirtmişlerdir.

Kadınlara televizyonda anne ya da babanızı izdivaç programında gördüğünüzde ne yaparsınız sorusunu sorduk yanıtlara bakıldığında, kadınların %16.7'si tepki vermem,%22.9'u onun da bir hayatı olduğunu, karışmayacağını, %36.3'ü kesinlikle karşı çıkacağını,%16.3'ü her fikrine saygı duyacağını söylemiştir. Karşı çıkacağını belirtenlerin %12.9'u toplumsal baskılardan korktuğu için, %6.3'ü mirasınin bölünmesini istemediği için,

%30.4'ü benden uzaklaşacağından korktuğum için, %39.2'si televizyon ekranından onu görmek istemediği için yanıtlarını vermişlerdir.

Kadınlara göre izdivaç programlarının işlevine bakıldığında %39.6'sı sağlıklı bir yuva kurulmasına aracılık etmek, %17.1'i dürüst insanların buluşmalarının sağlanması, %27.1'i adayların evlendirilmesi için cesaretlendirilmesi, %7.5'i adaya maddi olarak destek verilmesi yanıtlarını verdikleri görülmektedir.

Kadınların izdivaç programları hakkındaki düşüncelerini gösteren oranlarına bakıldığında %31.7'si reyting amaçlı yapıldıklarını düşünmekte, %3.3'ü cinsellikle ilgili kalıpların yıkılmasını sağladıklarını, %33.3'ü evliliğe olan ilgiyi arttırdıklarını, %15.4'ü aile kurumu açısından faydalı bulduklarını, %13.8'i aile kurumu açısından zedeleyici olduklarını söylemişlerdir.

İzdivaç programlarının toplumun en çok hangi kesimleri tarafından daha fazla rağbet gördüğüne yönelik katılımcıların görüşlerine bakıldığında, %15.8'i muhafazakar kesim, %34.2'si sosyalist kesim, %3.3'ü anarşist kesim, %15.4'ü Kemalist kesim, %5.8'i milliyetçi kesim yanıtlarını verdikleri görülmektedir.

Kadınlara göre izdivaç programlarının diğer programlara göre daha fazla izlenmesinin nedeni konukların dikkat çekiciliği (%49.6), yaptıkları işlerini ciddiyetle yapıyor olmaları (%14.2), kaliteli programlar olmaları (%13.8) ve sunucuların nitelikli olmalarıdır (%8.3).

Kadınların gündüz kuşağında takip ettikleri diğer programlar arasında sağlık, yemek, moda, dekorasyon gibi kadınların gündelik yaşamlarında pratik olarak kullanabilecekleri alanlara dair bilgilerin verildiği ve yine ünlü kişilerin davet edildiği programların da olduğu görülmektedir. Fakat bu tarz programların takip edilme oranı izdivaç vb türdeki programlarla karşılaştırıldığında daha düşüktür. Kadınlar izdivaç vb türdeki programları daha ilgi çekici bulmaktadırlar. Bunlardan biri yemek programlarıdır. Kadınların yemek programlarına yönelik düşüncelerine bakıldığında %34.2'si ev hanımları için öğretici bulduğunu, %23.8'i izlemesinin keyifli olduğunu, %21.3'ü ailesine farklı yemekler yaparak onları mutlu ettiğini,

%17.7'ye ise içerikten çok görselliğin önemli olduğunu söylemiştir.

Bu programlardan bir diğeri sağlık programlarıdır. Kadınların sağlık programlarını eğitici olmaları (%49.2), halkı bilinçlendirmeleri (%29.2), sunucunun doktor olması (%10.8) ve sunucu ya da konuk doktorun beyaz önlük giymesi (%5.8) gibi nedenlerle takip ettiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte kadınlar, sağlık programlarının güvenilirliklerine dair düşüncelerine bakıldığında çoğunluğun çözüm üretmediklerini fakat yönlendirici etkilerinin olduğunu (%51.3), herkesin ekranda söyleyecek bir şeyler bulmasından rahatsızlık duyduklarını ve son derece güvenilir bulduklarını (%19.2) dile getirmişlerdir. Sağlık programlarında sunuculuk yapanların çoğunlukla doktor olmaları programlara dair düşünceleri etkileyen bir faktör olduğu varsayımı üzerinden kadınlara bu programlarda boy gösteren doktorlar hakkındaki düşüncelerine baktığımızda %50.8'i farklı kesimlere ulaştıkları için olumlu karşıladığını, %16.7'si kendi reklamlarını yaptıklarını, %14.6'sı kendi zamanlarından fedakarlık yaptıklarını ve %11.7'si kaliteli doktor görevini asıl olarak icra edeceği yerin hastane olduğunu ekranlar olmadığını belirterek olumsuz şekilde değerlendirmişlerdir.

Kayıp ve tecavüz konularının işlendiği kadın programları da diğer içerikteki kadın programlarıyla karşılaştırıldığında oldukça yüksek oranda takip edilmektedir. Kadınların bu içerikteki programlara yönelik yorumlarına göre, %20'si toplumun sıkıntılarını giderdiklerini, %22.5'i toplumun sağlığı için faydalı olduğunu, %32.1'i bilinci uyandırdığını vurgulamıştır. Kadınlar %46.3'ü bu tarz bir olayla karşılaştıklarında yargı yoluna başvuracaklarını, %35.4'ü olayı unutmaya çalışacaklarını, %7.1'i bu tarz programlara başvurarak çözüm arayacaklarını, belirtmişlerdir. Kadınların bu tarz programlar aracılığıyla seslerini duyurmalarına ve özel yaşamlarını televizyondan herkese açıklamalarını nasıl değerlendirdiklerini sorduk. Verilere bakıldığında %16.3'ü insanlara örnek teşkil ettiğini dolayısıyla olumsuzluklara yol açabileceğini, %47.1'i özel hayatın gizli tutulması gerektiğini, %27.9'u bir kısmının sadece anlatılabileceğini belirtmiştir.

Sonuç olarak denilebilir ki gündüz kuşağı programları arasında kadınların çoğunlukla tercih ettikleri izdivaç programları, kadınlar için önemli ölçüde eğlence işlevi görmektedir. Bu programlar, kadınların kendi hayatlarıyla kurdukları benzerliklerle ya da başkalarının hayat hikayesi üzerinden psikolojik rahatlık sağlama, rutin giden hayatın gündelik sıkıntılardan uzaklaşma amaçlarıyla örtüşmektedir. Sosyal yaşam alanı oldukça sınırlı olan ev kadınları için bu tarz programlar ev dışındaki hayata dair bilgi edinmenin bir aracı olarak görülmektedir. Dolayısıyla kadınların, bu tarz programların işlevselliğini, genelde toplum hayatı özelde ise birey ve kadın kimliği üzerindeki etkilerini entelektüel, kapsamlı,

çok yönlü değerlendirmekten ziyade daha yüzeysel ve kişisel anlık ihtiyaçların tatmini bağlamında değerlendirdikleri görülmüştür. Ev içi alana hapsedilen kadın, sosyal alanda kendini ifade edebilecek yeterli olanağa sahip olamadığı için farklı içerikteki kadın programlarını bağımlılık seviyesinde takip etmeyi bir çözüm yolu olarak görmektedir. Buna karşın bu tarz programların kadınların duygusal ve entelektüel ihtiyaçlarını, beklentilerini karşılamadığı söylenebilir. Bu bağlamda kadın programlarının kadınların kamusal alanda seslerini duyurabilmelerine olanak sağladığı konusunun bir kere daha düşünülmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. (2003). "Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken", (Çev: Bülent O.) , Cogito, Sayı 36, Yaz 2003, İstanbul.
- (<http://www.ykykultur.com.tr/?site=cogito>, 25/01/2007).
- Alankuş, S. (1995). " Globalleşme/ Yerelleşme ve Yerel Medyanın İmkanları", *Birikim Dergisi* 111-112, Temmuz/ Ağustos, İstanbul.
- Barret, M. (1993) ." Women's Oppressing Today", *Women's Studies*, Cambridge:The University Pres.
- Baudrillard, J. (2002). **Tam Ekran**, (Çev: Bahadır Gülmez), 2. Baskı, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, P. (1997) .**Televizyon Üzerine**, (Çev: Turhan Ilgaz), Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.
- Bruzzi, S.(2000). *New Documentary: A Critical Introduction*, New York: Routledge.
- Burton, G. (1995). **Görünenden Fazlası: Medya Analizlerine Giriş**, (Çev: Nefin Dinç), 1. Baskı, İstanbul:Alan Yayıncılık.
- Dominic, J.R. (1990). **The Dynamics of Mass Communication**, New York: McGraw Hill.
- Gezgin, S. (2002). "Medyanın Toplumsal İşlevi ve Kamuoyu Oluşumu", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, İstanbul.
- Goffman, E. (2009). **Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu**, (Çev: Barış Cezar), İstanbul.
- Goldman, R. ve Papsen, S. (1996). *Sign Wars: The Cluttered Landscape of Advertising*, London: Guildford.
- Goldman, R., Papsen, S. (1998). *Nike Culture: The Sign of The Swoos, Thousand Oaks. Calif*, Sage Publication.
- Göle, N. (1998). **Modern Mahrem**, İstanbul.
- Keskin, E.(2001). "Zerrin, Gündüz Kuşağı Talk Show'larında Kültürel Kimliklerin Temsiliyeti: Ayşe Özgün Talk Show", *Yıllık 2001*, Ankara.
- Livingstone, S., Lunt, P.(2006)."Studio Audience Discussion Programme: An Analysis of Viewers' Preferences and Involvement", (<http://ejc.sagepub.com/cgi/content/abstract/21/10/2010>)
- Oskay, Ü. (1993). **Kitle İletişimin Kültürel İşlevi, İstanbul**.
- Oskay, Ü. (1978). "Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları*.
- Rose, Brian (1985) "The Talk Show", *TV Genres, A Handbook and Reference Guide*, Edited by Brian G. Rose, 1st. Published, Greenwood Press, USA, s.329-349.
- Severin, J., Tankard, W. (1994). **İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları**, (Çev. Ali Atıf Bir, Serdar Sever), Eskişehir.
- RTÜK (Radyo Televizyon Üst Kurulu). (2006). **Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması**, Ankara.
- Shoemaker, P., Reese, S. (1997). " İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi", *Medya, Kültür, Siyaset*, (Der: S. İRVAN), Ankara.
- Swingewood, A. (1996). **Kitle Kültürü Efsanesi**, (Çev: A. Kansu), Ankara.
- Vural, M. (1996). "Yerel Kamuoyunun Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Basın", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:12, Cilt 2. İstanbul.